

Ukrayiny «Pro zatverdzhennya Kvalifikatsiynykh norm ta vumoh Yedynoyi sportyvnoyi klasyfikatsiyi Ukrayiny z ne olimpiys'kykh vydiv sportu» (2014). [Order of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine «On approval of the Qualification Standards and Requirements of the Unified Sports Classification of Ukraine for non-Olympic sports»]. Kyiv.

7. Robocha prohrama federatsiyi viys'kovo-sportyvnoho bahatorstva (2019). [Working program of the federation of military-sports all-around]. Harkiv.

8. Sergienko, L. P. (2001). Testuvannya rukhovykh zdibnostey shkolyariv. [Testing of motor abilities of schoolchildren]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БУР'ЯНОВАТИЙ Олександр Миколайович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач кафедри

фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: початкова підготовка, спортивна адаптологія.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BURYANOVATYI Oleksander Mykolayovych – Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Senior Lecturer, Department of Physical Education and Health Physical Culture, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: initial training, sports adaptology.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2021 р.

УДК 37.013.77:629.7

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-40-48

ГАЛІМСЬКА Інна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Львотної академії Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3207-3525>
e-mail: volodymyrgalimskyi@gmail.com

ГАЛІМСЬКИЙ Володимир Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Львотної академії Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5532-9036>
e-mail: volodymyrgalimskyi@gmail.com

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АвіАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, зумовлюють постійне зростання вимог до забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Відповідно актуальним завданням вищої освіти стає формування фахівців нової формації – з високим рівнем компетентності, конкурентоспроможності на ринку праці, соціальної мобільності, духовної культури та відповідальності за прийняті професійні рішення.

Повною мірою це стосується й проблеми підготовки фахівців цивільної авіації, здатних до виконання професійної діяльності в сучасних умовах зростання технічної оснащеності та інформаційної насиченості праці, збільшення швидкості обробки інформації, необхідності прийняття рішень і виконання дій у нестандартних ситуаціях,

вміння ставити і вирішувати неординарні практичні завдання. Такі умови діяльності висувають суттєві вимоги до фізичних, психологічних і психофізично значущих якостей особистості сучасного авіаційного фахівця та до його компетентності. У цьому контексті фізичне виховання розглядається як важливий системоутворюючий фактор наукової організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців цивільної авіації. Брак належної загальної та спеціальної фізичної підготовки призводить до різкого зниження їхньої працездатності, погіршення стану здоров'я і, як наслідок, ранньої професійної дискваліфікації.

Забезпечення безпеки польотів під час стрімкого розвитку та вдосконалення авіаційного транспорту, вимагає від авіафахівців сформовану на високому рівні професійну компетентність. Тому підготовка майбутніх авіафахівців, за яку відповідають

авіаційні вищі навчальні заклади, має бути на належному рівні відповідно до вимог Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) та Європейської агенції з безпеки польотів.

Кожна професія висуває специфічні вимоги до фізичних і психічних якостей людини, її прикладних умінь і навичок. Професійна діяльність авіаційного фахівця пов'язана з підвищеним рівнем ризику, тому становлення його як компетентної, професійної особистості, фізично здорової та психічно стійкої, має починатися з усвідомлення відповідальності, яку згодом буде покладено на нього. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх авіафахівців також має свої особливості, які полягають в тому, що вона вирішує широке коло спеціальних завдань, для реалізації яких відбирають найбільш адекватні ефективні засоби і методи фізичного виховання, форми організації навчально-виховного процесу майбутніх авіафахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні аспекти компетентного підходу в освітньому просторі досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: Н. Бібік, Н. Болюбаш, Ф. Вайнерт, Д. Валь, Л. Вашуленко, Т. Гуріна, І. Зимня, Е. Кліме, Д. Кур, Д. Мартенс, Х. Мендель, О. Овчарук, О. Пометун, Ф. Фрідріх, А. Хуторський та ін.

У сучасній психолого-педагогічній літературі чимало досліджень (О. Локшиної, Л. Паращенко, О. Савченко, С. Трубачевої, Г. Фрейман) присвячено питанням теорії та практики формування ключових компетентностей фахівців різних галузей. Наукові дослідження професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі набувають досить широкої актуальності. Лише за останні роки з цієї проблематики були захищені докторські (Т. Плачинда, Г. Лещенко) та кандидатські дисертації (Т. Лаврухіна, Я. Мандрик, Г. Полоз, С. Мартиненко, О. Москаленко, І. Борець, Г. Герасименко, І. Колодій, О. Задкова, Г. Пухальська та ін.), у яких аналізувалося питання професійної підготовки авіаційних фахівців. Водночас проблема формування ключових компетентностей в майбутніх авіаційних фахівців лишається недостатньо дослідженою. Аналіз праць провідних вітчизняних науковців у цій сфері (О. Петрашук, О. Питель, В. Харченко, С. Щербіна) підтверджує необхідність дослідження проблеми формування ключових компетентностей майбутніх

авіаційних фахівців. Крім того, потребують ґрунтовного вивчення педагогічні чинники, що впливають на формування цих компетентностей у майбутніх фахівців зазначеної галузі в процесі фізичної підготовки.

Отже, не зважаючи на значну кількість наукових праць, недостатньо вирішеним залишається питання реалізації компетентного підходу до професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців засобами професійно-прикладної фізичної складової.

Метою статті є дослідження теоретичних засад реалізації компетентного підходу до професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Похідним поняттям окресленої проблеми є наукова категорія «компетентність». Загалом у науці є різні підходи до визначення поняття «компетентність» (від лат. competence), однак більшість дослідників сходяться на думці, що це здатність та готовність особистості до виконання певної діяльності (О. Бергмус, С. Боднар, В. Кальней, Б. Кенжебеков, С. Шишов). Компетентна особистість володіє знаннями та досвідом в певній галузі та здатна застосовувати свій професійний потенціал на практиці. Тобто це особа, яка має власне компетенцію. Компетенція – суспільні вимоги до засвоєння сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі [7, с. 49].

Компетентнісний підхід «орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу та спрямовується на формування у випускника готовності ефективно організовувати внутрішні (знання, вміння, цінності, психологічні особливості) та зовнішні (інформаційні, людські, матеріальні) ресурси для досягнення поставленої мети» [1, с. 89]. Він є концептуальною основою змін, які зумовлені інтеграційними процесами світової економіки, гармонізації вітчизняної вищої освіти відповідно до європейської; базується на розумінні його як спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [8, с. 169].

При цьому слід наголосити, що перша зазначена група є загальною для всіх ступенів вищої освіти. Підтримуючи точку зору І. Зимньої, О. Міханової, А. Хуторського та інших, вважаємо, що

ключові компетентності забезпечують оптимальне функціонування особистості в суспільстві, вирішення різноманітних проблемних ситуацій на сформованій світоглядній основі. Вони є «надпрофесійними та визначаються як навички управління знаннями, вміння та здібності соціальної взаємодії та адаптації, в тому числі впевненість у собі, вміння спілкуватись, знаходити та приймати нестандартні рішення» [11, с. 428].

Упродовж тривалого часу розгортається дискусія між сучасними науковцями та педагогами-практиками (А. Хуторський, Н. Бібік та інші) стосовно ключових компетентностей, якими має володіти людина для повноцінного життя в суспільстві та зростання у професійній діяльності.

Водночас у програмі Європейської комісії «Ключові компетентності для навчання протягом життя. Європейська довідкова система» цей термін потрактовано як комбінацію вмінь, знань, здібностей і ставлень, що визначає схильність до навчання й набуття практичного досвіду. Відповідно до зазначеної програми, ключові компетентності – це змінний багатofункціональний набір знань, умінь і навичок, що необхідний індивіду для особистісної реалізації й розвитку, соціальної інтеграції та працевлаштування. Ключові компетентності мають важливе значення, передусім, для таких сфер життя, як: особистісна реалізація і розвиток людини протягом життя (культурний капітал); активне громадянство та інтеграція (соціальний капітал); зайнятість (людський капітал) [5, с. 23–24].

Дослідник О. Пометун пропонує поняття «ключові компетенції» визначати як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи певні проблеми.

У контексті нашого дослідження поняття «ключові компетентності» доцільно трактувати як змінні, багатогранні компетентності, що ґрунтуються на інтегрованих знаннях і вміннях, формуються в людині й визначають її як соціальну та професійну особистість. Ключові компетентності, що формуються в людині, сприяють її соціальному розвитку, водночас саме професійна компетентність допомагає становленню професійної особистості. Успішна професійна діяльність є невід'ємним складником повноцінного життя та самореалізації людини.

Слід зазначити, що словосполучення ключові професійні компетентності не зустрічається у сучасній літературі. Зазвичай науковці використовують термін «ключові компетентності» та «професійна компетентність». Але ключові компетентності є загальними умовами для успішного соціального життя особистості, які необхідно формувати вже під час навчання особистості у середніх навчальних закладах. Професійна компетентність особистості формує професійну особистість, визначає ключові елементи, якими має оволодіти особистість відповідно до професійного напрямку підготовки майбутнього фахівця.

Проаналізувавши існуючі наукові доробки, присвячені зазначеній проблемі, встановили, що професійна компетентність майбутнього фахівця авіаційної галузі виступає інтегрованим навчальним результатом і становить кінцеву мету процесу професійної підготовки. Її розуміють як систему відповідних знань, умінь, навичок і цінностей, які відтворюються у здатності та готовності особистості вирішувати професійні завдання різноманітного характеру.

До складу професійної компетентності майбутнього авіаційного фахівця входять базові (єдині для фахівців різних профілів) і професійні (обумовлені специфічністю галузі діяльності) компетенції.

В. Харченко та Ю. Чинченко розробили методику експертної оцінки керівників польотів, схарактеризували організаторську та соціально-психологічну компетентність керівника польотів. У дослідженні взяли участь керівники польотів, старші авіаційні диспетчери-інструктори та пілоти. Ураховуючи отримані результати дослідження, науковці визначили основні складові професійної компетентності майбутнього авіаційного фахівця: особистісна компетенція; соціально-психологічна компетенція; ділова компетенція. Так, особистісна компетенція майбутнього авіаційного фахівця визначає психологічні та фізичні можливості особистості, рівень вимогливості до себе, здатність нести відповідальність за власні дії та їх наслідки. Соціально-психологічна компетенція – здатність до взаємодії з іншими людьми. Ділова компетенція охоплює певні якості авіаційного фахівця, серед яких: швидка реакція в разі виникнення певних професійних проблем, своєчасне виконання виробничих завдань, проблемних завдань у мінімальний час, з

урахуванням фінансових і моральних збитків.

Ключові, базові та спеціальні компетентності, пронизуючи одна одну, виявляють у процесі вирішення життєво важливих професійних завдань різного рівня складності, у різних контекстах, з використанням певного освітнього простору.

Говорячи про професійну компетентність, неможливо не зупинитися на процесі професійної підготовки. У процесі проектування змісту професійної підготовки згідно з логікою компетентнісного підходу одиницею побудови змісту є професійне завдання. Сукупність професійних завдань утворює «ядро» змісту професійної підготовки, а етапи формування професійної компетентності розкривають логіку «розгортання» змісту. Зміст освіти, як відомо, конкретизується в навчальному плані, у якому задається логіка засвоєння навчальних дисциплін.

Отже, послідовність вивчення дисциплін повинна бути зумовлена компетентнісним підходом до організації навчального процесу. Таке розуміння процесу професійної підготовки сучасного фахівця дає змогу стверджувати про доцільність модульної побудови навчального плану. Перший блок навчальних дисциплін орієнтований на розвиток ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності. Другий блок орієнтований на «заглиблення» курсанта в професійні завдання, засвоєння способів їх розв'язання, які б сприяли формуванню базової компетентності на основі ключової. Третій блок – дисципліни, які орієнтовані на розвиток спеціальної компетентності на основі базової. Такий план дасть можливість максимально індивідуалізувати процес професійної підготовки.

Компетентнісний підхід зумовлює і дещо іншу структуру навчальних програм, у яких інакше розтавлені пріоритети: на першому місці – характеристики компетентностей як мети програми (дисципліни); потім – шляхи їх формування; далі – відбір змісту матеріалу, який сприятиме розв'язанню конкретних завдань і розвиватиме компетентності. У цілому стратегія побудови навчальних програм нового покоління повинна базуватись на логіці поетапного розвитку компетентностей: від розуміння комплексу знань до їх спрямованості на розв'язання типових професійних завдань, до вільного вираження свого розуміння й оволодіння способами діяльності, здатності вирішувати інноваційні

завдання відповідно до своєї професії.

Зазначимо, що запровадження компетентнісного підходу пов'язують із використанням широкого спектра технологічного забезпечення професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи. В професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи сьогодні відбувається зміщення акцентів:

– якщо раніше викладач виступав у ролі режисера навчального процесу, то тепер режисера лежить в основі змісту навчання;

– якщо раніше відповідальність за результати навчання «падала на плечі» педагога, то тепер вона переважно визначається самим студентом;

– раніше реалізували вміння студента працювати під керівництвом викладача, а тепер – вміння працювати самостійно;

– як основну освітню стратегію процесу професійної підготовки можна виділити принцип проектування, який можна реалізувати завдяки таким стратегіям, як практико-орієнтоване навчання, навчання на основі соціальної взаємодії.

Значною мірою формуванню як базових, так і професійних компетентностей, сприяє професійно-прикладна фізична підготовка. Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки визначає вимоги до особистості фахівця, і, насамперед, вимоги до його фізичної та психічної підготовленості, які, у свою чергу, зумовлюються факторами, тісно пов'язаними зі специфікою професійної діяльності. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх авіафахівців до високопродуктивної роботи здійснюється у таких напрямках: оволодіння прикладними вміннями та навичками, які є елементами окремих видів спорту; акцентоване виховання окремих фізичних і спеціальних якостей, особливо важливих для високопродуктивної роботи майбутнього авіафахівця; отримання прикладних знань і вмінь застосування засобів фізичної культури в режимі роботи та відпочинку з урахуванням екстремальних умов роботи та вікових особливостей.

Разом з тим, професійно-прикладна фізична підготовка не є відокремленою від традиційної системи фізичного виховання, а є органічно пов'язаною з усіма її основними напрямками, важливою частиною, розділом фізичного виховання, головний зміст якої – формування фізичних здібностей, що відповідають специфічним потребам даної професії, озброєння професійними вміннями і навичками, а значить – формування професійної компетентності фахівця. При

цьому нова стратегія професійної підготовки курсантів повинна полягати не лише в спеціально організованих заняттях з фізичної підготовки, а також самостійній, усвідомленій і активній руховій діяльності в цілях ефективної психофізичної адаптації до соціально-правових умов сучасного життя, що склалися.

У Стандарті вищої освіти підготовки магістра за спеціальністю 272 – Авіаційний транспорт Освітня кваліфікація: магістр з систем управління безпекою авіації; магістр з безпілотних авіаційних систем та комплексів; магістр з обслуговування повітряного руху із поданого переліку компетентностей випускника ми виокремили ті, що формуються й у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в певній галузі професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності: 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. 3. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення. 5. Здатність працювати в команді. 6. Навички здійснення безпечної діяльності. 7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: 1. Готовність до постійного вдосконалювання професійної діяльності, прийнятих рішень і розробок у напрямку підвищення безпеки авіації. 2. Здатність володіти повним комплексом правових і нормативних актів у сфері безпеки авіації, що відносяться до об'єкту професійної діяльності. 3. Здатність готувати огляди, публікації за результатами виконаних досліджень. 4. Здатність до підготовки, планування й проведенню навчальних занять в освітніх організаціях.

1. Пакет «Системи управління безпекою авіації»:

1.1. Здатність оцінювати процеси управління безпекою польотів, правила і тенденції розвитку у всіх компонентах авіаційної транспортної системи та їх взаємодії.

1.2. Здатність забезпечувати контроль факторів ризику з використанням інструментів комп'ютерного моделювання.

1.3. Здатність розробляти пропозиції та здійснювати заходи щодо мінімізації впливу

людського фактору на безпеку польотів.

1.4. Здатність ефективно використовувати процедури проведення розслідування авіаційних подій та володіння методами їх застосування.

2. Пакет «Безпілотні авіаційні системи та комплекси»:

2.1. Здатність впроваджувати безпілотні (дистанційно-пілотовані) авіаційні системи та комплекси для реалізації потреб інноваційних та існуючих технологій.

2.2. Здатність забезпечувати безпечну синергію безпілотних (дистанційно-пілотованих) авіаційних систем та комплексів в контрольованому повітряному просторі.

2.3. Навички організовувати, планувати та керувати діяльністю екіпажу безпілотних (дистанційно-пілотованих) авіаційних систем та комплексів.

3. Пакет «Обслуговування повітряного руху»:

3.1. Здатність забезпечувати безпеку, регулярність та економічність повітряного руху враховуючи головні фактори, що впливають на виконання польоту.

3.2. Здатність розробляти плани, програми й методики досліджень, практичні рекомендації з використання результатів досліджень.

3.3. Здатність здійснювати планування, координація використання повітряного простору та контроль за його використанням.

3.4. Здатність організувати роботу колективу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці заради досягнення поставленої мети.

3.5. Навички моделювати потенційно можливі варіанти нестандартних ситуацій в організації повітряного руху та обирати найбільш ефективні методи їх подолання.

3.6. Навички аналізувати, узагальнювати і систематизувати організаційні, технологічні, методичні та процедурні помилки персоналу з обслуговування повітряного руху.

3.7. Навички по розробці тактичних вимог до операційних процедур, виходячи з завдань оптимальної автоматизації технологічних процесів на основі обчислювальної техніки і урахування «людського чинника».

Аналіз переліку компетентностей випускника та структури готовності авіаційного фахівця до професійної діяльності дав можливість виокремити відповідні блоки системи особистісних та професійно значущих якостей майбутніх авіаційних фахівців, рівень сформованості

яких визначає рівень компетентності та підготовленості до ефективного здійснення професійної діяльності.

Так, перший блок становить професійно-стимулюючі якості, які характеризують спонукальний бік професійної діяльності авіаційних фахівців, ставлення їх до професії: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, дисциплінованість, старанність, почуття обов'язку, вимогливість до себе й інших, вміння обстоювати власну думку, вміння переконувати тощо. Критерієм цього блоку є мотиваційно-ціннісний, що характеризується сформованістю стійких професійних інтересів; розумінням суті та соціального значення професій авіаційних фахівців; розвитком мотивації до постійного самовдосконалення, особистісного і фахового зростання; позитивною мотивацією до оволодіння обраною професією. Показниками їх сформованості є позитивна мотивація до оволодіння обраною професією; розвиток мотивації до постійного самовдосконалення, особистісного і фахового зростання, внутрішня мотивація щодо отримання фахових знань, формування професійних умінь та навичок.

Другий блок – професійно-інтелектуальні якості – характеризують наявність у майбутніх авіаційних фахівців високого рівня професійних знань, а також умінь та навичок їх застосування у процесі фахової самореалізації: кмітливість, осмисленість, логічність, розсудливість, обґрунтованість, вдумливість, винахідливість, послідовність, ерудованість, допитливість, зацікавленість, спостережливість тощо. Критерієм цього блоку є когнітивно-сутнісний, який характеризується оволодінням необхідним обсягом знань із загальних та професійно орієнтованих дисциплін; сформованістю умінь та навичок застосування теоретичних знань під час розв'язання практичних завдань. Показниками сформованості є повнота і диференційованість знань про майбутню професію; розвиток психологічних пізнавальних процесів, які сприяють результативності діяльності майбутніх авіаційних фахівців; оволодіння основними методами та формами майбутньої професійної діяльності.

Третій блок становлять професійно-пізнавальні якості, що характеризують цілісність уявлень про професійну діяльність майбутніх авіаційних фахівців: самостійність, критичність, гнучкість, пластичність і динамічність мислення; фундаментальність, уявлення, доказовість,

аналітичність, вміння виокремлювати істотне; вміння узагальнювати, прогнозувати. Критерій цього блоку – змістово-гностичний. Показником їх сформованості є ступінь сформованості професійного світогляду майбутнього авіаційного фахівця; гнучкість й оперативність мислення під час вирішення проблемних задач; схильність до аналізу й узагальнення діяльності майбутніх авіаційних фахівців.

Четвертий блок – професійно-операційні якості – характеризують сформованість умінь, необхідних для професійної діяльності, а також здатність аналізувати результати своєї діяльності: принциповість, активність, фізична витривалість, самовладання, уважність, стресостійкість, сміливість, акуратність, відповідальність, вміння діяти в команді, динамічність, комунікативність, відвертість, ввічливість, самокритичність, самооцінка своєї професійної діяльності, самокорекція, самоаналіз. Цей блок визначається двома критеріями – конструктивно-операційним та оцінювальним. Показником їх сформованості є вміння творчо виконувати власні обов'язки як у звичайних, так і в екстремальних умовах; вміння протистояти несприятливим умовам оточуючого середовища (високий рівень емоційної, вольової, фізичної стійкості); здатність до самоконтролю, самоорганізації, самовизначення; вміння творчо діяти в команді.

Аналіз питання підготовки фахівця, наділеного не лише професійними знаннями та вміннями, а й особистісними професійними якостями, що сприяють подальшому становленню його як компетентного професіонала, актуалізує необхідність створення педагогічних умов, до яких слід віднести позитивну мотивацію майбутньої професійної діяльності і власної професійної надійності, навчальні ситуації квазіпрофесійної авіаційної діяльності на усіх етапах фізичної підготовки, професійну взаємодію як основу забезпечення якості професійної діяльності. В результаті здійсненого впровадження окреслених педагогічних умов нами зроблено висновки:

Дослідженням встановлено, що від ступеня сформованості мотиваційно-ціннісного блоку як одного із найважливіших у моделі авіаційних фахівців залежить успішне оволодіння майбутніми фахівцями обраною професією.

Формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою та спортом, розумінню їх суті та значення у формуванні компетентності майбутніх авіаційних

фахівців, розвитку мотивації майбутньої професійної діяльності сприяли:

розробка оновленої тематики традиційного лекційного курсу та розробка і впровадження у навчальний процес авторських спецкурсів «Теоретичні засади реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки авіафахівців засобами професійно-прикладної фізичної підготовки» та «Формування професійно значущих якостей особистості майбутнього авіаційного фахівця засобами фізичної підготовки у льотному вищому навчальному закладі»;

організація роботи факультативу з фізичної та психофізіологічної підготовки рятувальників, льотного і диспетчерського складу з метою залучення курсантів до науково-дослідницької роботи;

розробка тем та написання реферативних робіт з кожного модулю, передбаченого навчальною програмою, які вирізняються актуальністю, практичною та індивідуальною спрямованістю;

проведення олімпіад та включення до програм олімпіад з фізичного виховання практичного спортивного блоку у вигляді індивідуальних змагань учасників, спрямованого на розвиток компетентності майбутніх авіаційних фахівців;

створення належних умов для проведення занять з фізичного виховання на базі установ, які мають необхідну матеріальну базу: спортивні школи, спортивні комплекси, тренажерні зали, туристичні бази.

Доведено, що формування професійно орієнтованого середовища підготовки майбутніх авіаційних фахівців здійснюється шляхом створення навчальних ситуацій квазіпрофесійної авіаційної діяльності, які охоплюють три етапи фізичної підготовки: перший – етап адаптації до навчання в авіаційному вузі; другий – етап загальної фізичної підготовки; третій – етап спеціальної фізичної підготовки.

Створення навчальних ситуацій квазіпрофесійної авіаційної діяльності на заняттях з фізичної підготовки передбачає внесення змін до робочої програми з предмета «Фізичне виховання» з урахуванням специфіки кожної спеціальності щодо визначення мети, завдань, методів навчання, його змісту у сенсі виокремлення компетенцій та професійно значущих якостей, які формуються на заняттях; ведення особистого щоденника з окресленою програмою дій з використання особистісно-орієнтованого підходу до самостійної та

коригуючої фізичної підготовки, а також спрямування їх на формування компетентності майбутніх авіаційних фахівців.

Результатом квазіпрофесійної форми діяльності є формування активної діяльнійшої позиції курсантів в аудиторній роботі, самостійній та коригуючій фізичній підготовці, перетворення їх з об'єкта навчання на суб'єкт пізнавальної, майбутньої професійної діяльності; зміщення акцентів у навчальній роботі з необхідності виконання визначеного програмою нормативу на необхідність формування високого рівня компетентності майбутніх авіаційних фахівців як основного чинника їх професійної надійності та довголіття.

Розглянуто взаємодію в авіаційній діяльності як визначену у часі та просторі спільну за метою систему дій декількох суб'єктів, результатом яких є взаємні вплив, зміна, узгодженість, а також передбачуваність їх діяльності, відносин та установ. Основними ознаками її є: 1) являє собою діяльність декількох суб'єктів, значимих один для одного як партнерів у професійній діяльності; 2) узгодженість дій, визначена у часі та просторі; 3) спільна мета дій, спрямованих на професійне співробітництво; 4) причинно-наслідковий зв'язок між суб'єктами взаємодії; 5) можливість передбачати дії інших суб'єктів.

Визначено, що діяльність з формування і розвитку компетентності у процесі взаємодії охоплює два етапи: перший – формування і розвиток компетентності під час колективної праці фахівців однієї спеціальності на аудиторних заняттях; другий – формування та розвиток компетентності у процесі взаємодії майбутніх авіаційних фахівців різних спеціальностей, яка реалізується під час позааудиторної та секційної роботи.

Обґрунтовано, що основу формування і розвитку компетентності у процесі взаємодії становить ігровий метод, спрямований на моделювання активних міжособистісних та міжгрупових взаємин, які будуються за принципом співпраці. До основних видів позааудиторної роботи у цьому напрямі слід віднести запропонований нами такий інноваційний засіб фізичного виховання, як кросфіт, а також спартакіади між командами – представниками різних спеціальностей майбутніх авіаційних фахівців.

Доведено, що позитивний результат секційної роботи безпосередньо залежить від свідомого індивідуального вибору курсантами відповідних видів спорту, який є

результатом самостійної роботи та самоконтролю курсантів за процесом формування компетентності, а також набутих теоретичних знань під час занять із запропонованого лекційного та спецкурсу з фізичного виховання.

З'ясовано, що з метою активізації участі курсантів у роботі спортивних секцій застосовується система стимулів, до яких слід віднести рейтинги, медійні засоби, заохочення тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. У контексті реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх авіафахівців значущими є наступні педагогічні умови: забезпечення формування позитивної мотивації майбутньої професійної діяльності і власної професійної надійності; створення навчальних ситуацій квазіпрофесійної авіаційної діяльності на усіх етапах фізичної підготовки; використання професійної взаємодії як основи забезпечення якості професійної діяльності.

В оптимальному поєднанні вони спрямовані на формування наступних компонентів компетентності: позитивна мотивація до оволодіння обраною професією; розвиток мотивації до постійного самовдосконалення, особистісного і фахового зростання, внутрішня мотивація щодо отримання фахових знань, формування професійних умінь та навичок; повнота і диференційованість знань про майбутню професію; розвиток психологічних пізнавальних процесів, які сприяють результативності діяльності майбутніх авіаційних фахівців; оволодіння основними методами та формами майбутньої професійної діяльності; ступінь вироблення професійного світогляду майбутнього авіаційного фахівця; гнучкість й оперативність мислення під час вирішення проблемних задач; схильність до аналізу й узагальнення діяльності майбутніх авіаційних фахівців; вміння творчо виконувати власні обов'язки як у звичайних, так і в екстремальних умовах; уміння протистояти несприятливим умовам оточуючого середовища (високий рівень емоційної, вольової, фізичної стійкості); здатність до самоконтролю, самоорганізації, самовизначення; вміння творчо діяти в команді.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісна освіта – від теорії до практики / [Н. М. Бібік, І. Г. Єрмакова, О. В. Овчарук та ін.]. К. : Плеяди, 2005. 120 с.

2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи : б-ка з освітньої політики / Н. М. Бібік, Л. С. Вашуленко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук. К., 2004. С. 47–52.

3. Герасименко Г. В. Формування фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Г. В. Герасименко. Запоріжжя, 2015. 20 с. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 8(62) 145 с.

4. Забарна А. П. Компетентнісний підхід як основа організації профільного навчання інформатики / А. П. Забарна // Комп'ютер у школі та сім'ї. К., 2009. № 2 (74). С. 21.

5. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : [моногр.] / Зеер Э. Ф. М. : Моск. психол.-соц. ин-т, 2005. 211 с.

6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.

7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / [За заг. ред. О. В. Овчарук]. К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

8. Лаврухіна Т. В. Формування ключових компетентностей майбутніх авіаційних диспетчерів як умова готовності до професійної діяльності / Т. В. Лаврухіна // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. К., 2012. Вип. 16. С. 168–174.

9. Лещенко Г. А. Теоретичні і методичні засади формування професійної надійності з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. / Г. А. Лещенко. Запоріжжя, 2016. – 40 с.

10. Макаров Р. Н. Авиационная педагогика : учебник / Р. Н. Макаров, С. Н. Неделько, А. П. Бамбуркин, В. А. Григоречкий. Москва Кировоград : МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. 433 с.

11. Миханова О. П. Интерактивные методы обучения как средство формирования универсальных компетенций / О. П. Миханова // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. М., 2008. № 58. С. 427–432.

REFERENCES

1. Bibik, N. M. (2005). *Kompetentnisna osvita – vid teorii do praktyky*. [Competence education - from theory to practice]. Kyiv.

2. Bibik, N. M. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhi : refleksyvnyi analiz zastosuvannia*. [Competence approach: reflexive analysis of application]. Kyiv.

3. Herasymenko, H. V. (2015). *Formuvannia fakhovykh kompetentnostei kursantiv lotnykh navchalnykh zakladiv u protsesi vyvchennia fundamentalnykh dystsyplin*. [Formation of professional competencies of cadets of flight schools in the process of studying fundamental disciplines]. Zaporizhzhia.

4. Zabarna, A. P. (2009). *Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova orhanizatsii profilnoho navchannia informatyky*. [Competence approach as a basis for the organization of specialized training in computer science]. Kyiv.

5. Zeer, Э. Ф. (2005). *Modernyzatsiya professyonalnoho obrazovanyia: kompetentnostnyi podkhod*. [Modernization of vocational education: a competency approach]. Moscow.

6. Zymniaia, Y. A. (2004). *Kliucheveye kompetentnosty kak rezul'tatyvno-tselevaia osnova kompetentnostnoho podkhoda v obrazovanyu*. [Key competencies as a result-based basis of the competency approach in education]. Moscow.

7. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy (Biblioteka z osvithoi polityky)*. (2004). [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives (Library on educational policy)]. Kyiv.

8. Lavrukina, T. V. (2012). *Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei maibutnikh aviatsiinykh dyspetcheriv yak umova hotovnosti do profesiinoi diialnosti*. [Formation of key competencies of future aviation controllers as a condition of readiness for professional activity]. Kyiv.

9. Leshchenko, H. A. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoi nadiinosti z avariinoho obsluhovuvannia ta bezpeky na aviatsiinomu transporti*. [Theoretical and methodical bases of formation of professional reliability on emergency service and safety on air transport]. Zaporizhzhia.

10. Makarov, R. N. (2005). *Avyatsyonnaia pedahohyka : uchebnyk*. [Aviation pedagogy: a textbook]. Moscow.

11. Mykhanova, O. P. (2008). *Ynteraktyvnye metody obucheniia kak sredstvo formirovaniia unyversalnykh kompetensyi*. [Interactive teaching methods as a means of forming universal competencies]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГАЛІМСЬКА Інна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Льотної академії Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси: формування професійно значущих якостей особливості майбутнього авіаційного фахівця у льотному ВНЗ засобами фізичної підготовки.

ГАЛІМСЬКИЙ

Володимир

Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Льотної академії

Наукові інтереси: формування професійно значущих якостей особливості майбутнього авіаційного фахівця у льотному ВНЗ засобами фізичної підготовки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GALIMSKA Inna Ivanivna – Ph D of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Physical and Psychophysiological Training of Flight Academy of the National Aviation University.

Circle of scientific interests: the formation of professionally significant personal qualities of the future aviation specialist at a flight higher educational institution by means of physical training.

GALIMSKYI Volodymyr Olexandrovych – Ph D of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Physical and Psychophysiological Training of Flight Academy of the National Aviation University.

Circle of scientific interests: the formation of professionally significant personal qualities of the future aviation specialist at a flight higher educational institution by means of physical training.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2021 р.

УДК 378.147.091.33-027.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-48-53

ГАРБУЗЕНКО Лариса Володимирівна –

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1337-4568>

e-mail: LarGarbuzenko@gmail.com

ОМЕЛ'ЯНЕНКО Світлана Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2916-5418>

e-mail: OmelyanenkoSV@gmail.com

РЕФЛЕКСИВНЕ ПОРТФОЛІО У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі

розвитку професійної освіти особлива увага звертається на процес формування